

Renoms de Caldes de Montbui

133

Ponències
Anuari del
Centre d'Estudis
de Granollers
2011

L'objectiu d'aquest treball de recerca¹ és recopilar el màxim nombre de renoms de Caldes de Montbui i fer-ne una classificació. Els renoms són noms afegits al nom d'una persona que serveixen per diferenciar-la d'altres del mateix nom i que són utilitzats com a resposta d'ironia, d'agressivitat o de demostració d'afecte. Aquells que passen de pares a fills, utilitzats sobretot als pobles i que no són ofensius, s'anomenen motius. Els de caràcter pejoratiu, trets d'algun defecte o vici d'una persona, s'anomenen malnoms.

La primera relació escrita i publicada es troba al llibre *La rodalia de Caldes de Montbui* d'Enric Moreu Rey (1971, Caldes de Montbui, editorial Teide). Aquest llibre diferencia dos grups: un que està format pels renoms, motius, malnoms i noms de casa, que poden definir-se com a sobrenoms, i un altre que inclou els prenom i els cognoms, que constitueixen un conjunt pel fet d'haver estat acceptats legalment pel registre civil. Altres fonts que m'han servit per a la recopilació de renoms han estat: l'article «Retrat, impressions d'un neurastènic fent un viatge per la nostra vila», aparegut a la revista *Montbui* (octubre 1954); la poesia «Glosa dels motius de Caldes de Montbui - 1921» d'Eduard Xalabarder, premiada en els Jocs Florals de l'any 1921 i publicada a *La Veu de Catalunya* l'octubre de 1921, i el treball de Josep Morros «Malnoms o motius de Caldes de Montbui», publicat a la revista *La Tortuga* (núm. 18, febrer 1978).

A més, he realitzat una enquesta als habitants de Caldes de Montbui i entrevistes a diferents persones del poble interessades per aquest tema, com ara l'historiador local Raimundo García, Xavier Serrat, Asunción Zabala, vídua del senyor Camil Torras, Federico Catafau, *Federico de la Serra*), els historiadors Raimon Garcia i Joan

¹ Aquest treball de recerca va quedar finalista del premi Camí Ral de treballs de recerca de batxillerat, convocat pel Centre d'Estudis de Granollers per al curs 2010/11 i es pot consultar a l'Hemeroteca Josep Móra de Granollers (Arxiu Comarcal del Vallès Oriental) i a la biblioteca de l'Associació Cultural de Granollers. Presentat a l'Institut Manolo Hugué de Caldes de Montbui, va tenir com a tutor Joan Pagès.

Villanueva, i finalment, quan ja estava acabant el treball, la senyora Carme Canals em va facilitar tota la documentació recollida pel seu pare, Andreu Canals.

He aconseguit recopilar en total 715 renoms de Caldes de Montbui. La majoria tenen l'origen en el segle XIX o en el XX, però n'hi ha de més antics. Evidentment, no he pogut arribar a esbrinar totes les etimologies, perquè sovint estan oblidades, i a més un mateix renom es pot trobar escrit de maneres diferents, atès que són de transmissió oral. Per ordenar-los he fet una classificació semàntica i una classificació lingüísticoformal, que he documentat amb exemples dels renoms recopilats.

Classificació semàntica

La classificació que presento a continuació està feta des del punt de vista semàntic. Per tal de ser el màxim de fidel possible a l'etimologia de cada mot, només he classificat aquells dels quals sabia amb força seguretat l'origen i la motivació.

1) Renoms relacionats amb el treball: Els renoms que he pogut recopilar que fan referència a ocupacions professionals són bastant pocs, per exemple *Baster* i *Calderer*. Hi he adjuntat tots els renoms que tenen l'origen en funcions, càrrecs o activitats habituals, com ara *Garcilo* i *Gloriós*.

2) Renoms descriptius: Són els renoms que s'han originat per alguna característica de l'individu, sigui el caràcter, la indumentària, fets habituals, etc. Inclouen aquells renoms trets de les expressions que l'individu acostumava a dir, com ara *Maquinaire* o *Matahores*; el grup de renoms trets de les característiques físiques o psíquiques d'una persona (el grup més ampli de tots), com ara *Menut* o *Mironet petit*; els renoms trets del caràcter de les persones, com ara *Carinyo* o *Pinxo*; els renoms trets de la indumentària i altres complements de la vestimenta, com ara *Fanguet* o *Segarrí*; els renoms trets de circumstàncies de la naixença o del parentiu de les persones, com ara *Groc* o *Pere negre*, o els renoms que comparen l'individu amb algun animal, com ara *Mussol* o *Rata*.

3) Renoms procedents de topònims: Són sobrenoms corresponents a adjectius toponímics, és a dir derivats d'un nom propi de

país, comarca, ètnia o qualsevol relació remarcable amb el país o l'indret referit. Entre aquests trobem els renoms que tenen l'origen en la procedència de les persones, com ara *Mallorquí* o *Navarro*; motius aplicats a persones que havien viscut en altres llocs fora de Caldes de Montbui, com ara *Molinot* o *Sastre de la Bretxa*, o renoms derivats de les finques on vivien, que ja tenien un motiu com ara *Patafa* o *Bomba*.

4) Renoms procedents de noms i cognoms: Són aquells que es converteixen en renom quan la gent fa passar aquest nom propi de pares a fills i aquests últims són anomenats com la generació anterior. Per exemple, provenen de noms propis *Boni* i *Laia*, i de cognoms, *Balada* i *Boi*.

5) Renoms d'origen desconegut: Finalment he agrupat aquells renoms dels quals no he pogut esbrinar l'origen, que formen un grup molt nombrós, atès que n'hi ha que tenen l'origen en el segle XVIII i fins i tot abans. En són exemples: *Llúpia* i *Met*.

Classificació lingüísticoformal

En aquesta classificació m'he fixat sobretot en les mutacions morfològiques que presenten els motius i que de vegades contradiuen les normes de la gramàtica general de la llengua, perquè, tal com diu el Dr. Moreu Rey en el seu llibre, «més que cap altra unitat de la llengua, el sobrenom, per la seva precarietat històrica i pel fet de no quedar fixat en la llengua escrita, admet tota mena de modificacions formals».

1) Feminització: Es produeix amb la concordança normal de l'introduïdor, segons una consideració possessiva del nucli corresponent a la que tenia tradicionalment el català del cognom. En són exemples *La Baiona* (Baió) i *La Valera* (Valero).

2) Masculinització: Contràriament al cas anterior, trobem que en la masculinització apareix un canvi pel que fa als adjectius o substantius genèrics, que no s'ajusta pas sempre a les normes gramaticals, per exemple el Boca o el Gana. Altres motius són trets de pronoms femenins, com ara el *Capellanet* (ve de la Capellaneta) o el *Ferranet* (ve de la Ferrereta).

3) Plurals: Un altre cas és la modificació del nombre dels motius, que normalment segueixen regles perfectament normals, per exemple *les Bombes* o *les Còmiques*. En algun cas l'introduïdor no adopta el plural i el renom sí, com ara *la Botons* o *el Civelles*.

4) Apòcope: Es produeix quan es perden una o més síl·labes o sons àtons en la posició final del mot, com per exemple *Boni* (Bonifaci) o *Sam* (Sanmartí).

5) Afèresi: Al contrari d'un apòcope, es produeix un escurçament de la síl·laba inicial de la paraula, com ara *Bielet* (Gabriel) o *Felies* (Ofèlia).

6) Metàtesi i qüestions fonètiques: La metàtesi consisteix en una transposició de sons dins de la cadena parlada, com per exemple *Andal* (ve d'Eudald) o *Donques* (ve de doncs què). Dins les qüestions fonètiques, ens trobem davant casos d'assimilacions i dissimilacions vocàliques i consonàntiques, com ara *Pep* o *Pepa* (de Josep, Josepet).

7) Derivacions: Els sufixos que es presenten en un nombre considerable són: *-et* i *-eta* (per exemple, *Andalet* o *Bielet*), *-ot* i *-ut* (per exemple, *Baratot* i *Garsot*, *-ona* (per exemple, *Baiona* i *Franciscona*), *-us* (per exemple, *Pepus* o *Petitus*), *-ada*, *-ura* i *-ic* (per exemple, *Cagarada* o *Cunyaruda*).

8) Derivats del castellà: També hi ha sufixos derivats del castellà i originen una variació de tipus fonètic, com ara «-ito» (*-itu*), per exemple, *Carmelitu* o *Manyanitu*, o també «-illo», per exemple, *Marrillo*. Altres tenen una influència clara del castellà, com per exemple, *Amadu* o *Bien peinao*.

Conclusions

Del treball es dedueix que els renoms més abundants a Caldes de Montbui deriven de l'activitat professional i també de l'aspecte físic de l'individu. Els renoms relacionats amb el nom o cognom són poc abundants, perquè en l'època en què es van crear (majoritàriament el segle XIX i el segle XX) les persones eren conegudes pel seu nom o pel renom, més que pel cognom.

Actualment molts renoms que s'acostumen a crear tenen relació amb el nom de la botiga. Entre els joves continua essent molt corrent l'ús de motius originats en el defecte d'una persona, bé per ofendre o bé per fer gràcia. Són renoms que queden reduïts dins la colla d'amics i no crec que perdurin. El seu estudi potser seria una proposta per a un altre treball.

137

Francesc Balada Figuerola

*IES Manolo Hugué
de Caldes de Montbui*